

THUIS

IN HET LANDSCHAP

■ Nieuwe nachttuinen benadrukken belang van donkerte

■ Schotbalkhuisjes: kleine herinneringen aan de eeuwenlange strijd tegen en met het water

Inhoud

COLOFON

Jaargang 5 | oktober 2023

Uitgave

Landschapsbeheer Groningen
Roderwolderdijk 60
9744 TH Groningen
T (050) 534 51 99
info@landschapsbeheergroningen.nl

Redactie

Landschapsbeheer Groningen

Vormgeving

Create ID - Sandra Jonge Poerink

Fotografie

Landschapsbeheer Groningen, Andre Eijkenaar, Klaas Poppens, Janna Hofstede en Stella Dekker

Ontvang je het magazine voortaan liever digitaal? Mail dan je gegevens naar info@landschapsbeheergroningen.nl.

- 04. In het kort
- 05. 40 jaar Landschapsbeheer Groningen: bedankt!
- 06. Het herstellen en behouden van parktuin Oosterhouw in Leens
- 08. Nieuwe nachttuinen benadrukken belang van donkerte
- 10. Mensen, verhalen en landschap komen samen in het Oldambt
- 12. Schotbalkhuisjes: kleine herinneringen aan de eeuwenlange strijd tegen en met het water
- 14. ESsentie Westerwolde: anders boeren door te kijken naar de historie
- 16. Meewerkend voorman Peter aan het woord: 'we doen het echt samen'
- 18. Kies voor inheemse beplanting
- 19. Botanisch schetsboek: Euonymus europaeus
- 20. Route: Ommetje Thesinge

Zeven gebieden

Wie zich in de prachtige ontstaansgeschiedenis van Groningen verdiept ziet al snel dat Groningen een grote verscheidenheid aan landschappen kent. Van de open polderlandschappen, de wierden en de uitgestrekte wijken, tot het meer gesloten zuiden van de provincie met het coulisselandschap, de meidoornhagen en de houtwallen. In de lezenswaardige Kwaliteitsgids van de provincie Groningen zijn deze landschappen gegroepeerd in 7 gebieden:

Het Zuidelijk Westerkwartier, het Wierdenland en Waddenkust, het Gorecht, het centrale Woldgebied & Duurswold, de Veenkoloniën, Oldambt en tot slot Westerwolde.

De provincie gebruikt deze gebieden als basis voor de transitieopgaves in de landbouw. In drie van deze gebieden stellen wij in het kader van het project Landschapsconvenant een uitvoeringsagenda voor het landschap op. En ook in de Landschapswerkplaats, een Toukomst-project waar we deel vanuit maken, werken we met deze 7 gebieden.

De gebieden komen ook allemaal terug in deze THUIS. Van donkere nachttuinen langs de Waddenkust en de nieuwe Ommetjes in Oldambt tot de natuurinclusieve inrichting van het esdorpenlandschap in Westerwolde.

Landschap mag dan de basis zijn, het is nog altijd de interactie met de bewoner die bepaalt hoe het landschap zich heeft ontwikkeld of gaat ontwikkelen. En als dit zorgvuldig gebeurt, met respect, zorg en liefde voor het landschap met al haar kwaliteiten en rijkdommen, dan ontstaan er mooie dingen en goede energie. Dat werkt aanstekelijk!

Veel leesplezier.

**'INTERACTIE
MET DE BEWONER
BEPAALT HOE HET
LANDSCHAP ZICH
HEEFT OF GAAT
ONTWIKKELEN**

Peter Hellinga

■ IN HET KORT

Groene handjes in de lucht! Vrijdag 3 en zaterdag 4 november is het tijd voor de landelijke Natuurwerkdag. Doe jij mee? Kom snoeien, wroet met je handen in de aarde om bollen te planten, ontdek je eigen kracht tijdens het wilgen knotten of bouw mee aan een duurzame takkenril. En vooral, geniet van de frisse buitenlucht, leer nieuwe mensen kennen en ervaar hoe gezellig het is om samen iets te betekenen voor het landschap. Zoek een leuke klus in de provincie Groningen uit op www.natuurwerkdag.nl.

Knappe koppen

Collega's en GIS specialisten Lisa en Anne schitterden eind september op de Esri GIS Conferentie in Rotterdam. Hier vertelden ze voor een bomvolle zaal hoe wij GIS (geografisch informatiesysteem) inzetten om ons werk in het landschap makkelijker, inzichtelijker én leuker te maken. Zo gebruiken we GIS bijvoorbeeld bij het inventariseren van landschapselementen en het maken van beeldende eindrapportages. Ben je benieuwd wat deze slimme ICT oplossing nog meer betekent voor ons werk? Lees het interview met Anne op onze website.

VAN PASSIE ...

... NAAR BEROEP

Van je groene passie je beroep maken? Kom werken bij Landschapsbeheer Groningen. Wij hebben regelmatig leuke vacatures. Je komt terecht in een club enthousiaste professionals, die zich met veel plezier en passie inzetten voor het Groningse landschap. En extra leuk: je komt vaak op de mooiste plekken in de provincie. Ook bieden we mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt werk- en leerervaringsplaatsen. Bekijk de actuele vacatures op onze website.

Groene gift

Vind jij het behouden, beheren en ontwikkelen van het Groningse landschap net zo belangrijk als wij? Je hebt nu de mogelijkheid om ons te steunen met een eenmalige donatie. Wij zijn als erkend goed doel aangesloten bij het CBF en hebben de ANBI-status. Hierdoor is je gift ook aftrekbaar. Je vindt de donatieknop, en alle andere ondersteuningsmogelijkheden, op onze website.

40 jaar Landschapsbeheer Groningen: Bedankt!

In juni vierden we ons 40-jarig jubileum met alle medewerkers, oud-medewerkers, vrijwilligers, oud-vrijwilligers en donateurs.

Het Dankjewelfeest, in de vorm van een minifestival, was een leuk weerzien tussen oudere en nieuwere generaties betrokkenen. Herkenning, waardering, verbazing: het was er allemaal tijdens interessante gesprekken. Met Groningse muziek van Erwin de Vries, zwoele plaatjes van DJ Swoolish en verschillende lokale foodtrucks.

Dankzij al deze mensen, werken we al 40 jaar met passie aan behoud, herstel en ontwikkeling van het mooie Groningse landschap. En dit doen we niet alleen. Als netwerkorganisatie werken we ook al 40 jaar samen met andere enthousiaste organisaties, dorpsverenigingen, initiatiefnemers en overheden. Dankjewel!

Ik heb nergens anders zulke enthousiaste en gepassioneerde collega's gehad.
oud-medewerker

Projecten 'binnen' bedenken en voorbereiden en 'buiten' uitvoeren. Dat is waar ik energie van krijg!
medewerker

In de winter van 1982 reden we na een stormachtige dag terug van Oosterhogebrug naar de Ossenmarkt. Onderweg lagen er in de stad omgewaaide bomen op de weg. Die ruimden wij gaandeweg op. Na ons kwam de brandweer die niet snapte wie toch die bomen opgeruimd hadden!
oud-medewerker

Het werken met de seizoenen. Genieten van voorjaar, zomer, herfst en winter.
vrijwilliger

40 Jaar herinneringen

Mijn mooiste herinnering aan Landschapsbeheer Groningen:

Super leuk om alles te leren van de vakkundige medewerkers van de buitendienst.
vrijwilliger

Samen lunchen op een berg wilgentakken, heerlijk in het zonnetje.
vrijwilliger

De veilige sfeer binnen de groep is voor mij echt heel speciaal.
vrijwilliger

Inventarisaties uitvoeren in het mooie Groningse landschap. Als medewerker kom je echt op de mooiste plekken van de provincie.
medewerker

Ik heb zeer goede herinneringen aan het leren snoeien van (oude) fruitboomgaarden.
oud-medewerker

Je mag de mooiste werkzaamheden doen op de mooiste plekken in de provincie. Werken in een vrijwilligersploeg is voor mij een prachtige ervaring waar ik met veel plezier op terugkijk.
oud-vrijwilliger

De boer die ons verse koffie kwam brengen met de kruiwagen in het veld.
oud-vrijwilliger

NATUUR WERKDAG

Het herstellen en behouden van Parktuin Oosterhouw in Leens

Elleanne Oordt en Tim Schoon zijn sinds drie jaar de gelukkige eigenaren van Landhuis en Parktuin Oosterhouw. Een prachtige parktuin met diverse stijlen in het Groningse Waddenland. Verscholen tussen monumentale bomen en statige hagen, staat het indrukwekkende 19e-eeuwse notarishuis. Dat het onderhoud van een 10.000 m² grote parktuin veel tijd in beslag neemt, daar weten Elleanne en Tim inmiddels alles van. “We kunnen hier eindeloos uren in steken”, vertelt Elleanne terwijl we door de weelderige tuin lopen. Tijdens de Natuurwerkdag op zaterdag 4 november kun jij hen een handje helpen.

’ EEN PLEK
WAAR MENSEN
MET ELKAAR
IN CONTACT
KUNNEN
KOMEN

Drie jaar geleden stonden Elleanne en Tim op een mooie zomeravond voor de deur van Oosterhouw. Ze keken uit op een goudkleurig graanveld en waren beiden op slag verliefd. Tim: “Wat een romantische plek, echt een sprookje! En we zagen ook meteen de mogelijkheden die het pand en de tuin te bieden hadden.” Een plek om mensen samen te brengen, dat was een grote wens van Elleanne: “We zijn van plan om er echt een ontmoetingsplek van te maken. Een plek waar mensen met elkaar in contact kunnen komen”.

Toekomstplannen

In de toekomst wil het jonge stel de parktuin op bepaalde dagen openstellen en kleinschalige evenementen organiseren. Er zijn plannen voor een

lunchcafé, een uitkijktoren en een museumkamer, waarin de geschiedenis van de notarissen in de 19e eeuw tot leven komt. Uiteindelijk willen ze ook een aantal kamers als bed and breakfast inrichten. Voordat het zover is, is er nog heel wat werk te verzetten. De verwachting is dat de meeste werkzaamheden in de zomer van 2024 zijn afgerond.

In ere herstellen en behouden

Toen Elleanne en Tim Oosterhouw kochten, had het behoorlijk achterstallig onderhoud. Afgelopen jaren zijn ze dan ook vooral bezig geweest met het herstellen van de tuin en het huis. De tuin kent vier stijlen, die alle bij de bouwperiode van het landhuis aansluiten. Ook is er een aantal bijzon-

’ AAN HET EINDE
VAN DE DAG ZIE
JE EEN GROEP DIE
ECHT EEN TEAM
IS GEWORDEN

dere collecties, zoals rododendrons en stinzenplanten. Om de condities voor deze collecties en tuinstijlen in ere te houden is groot onderhoud nodig. “We hebben een vaste tuinman in dienst. Hij deed ook al het onderhoud van de tuin toen het nog in handen van de vorige eigenaar was. Hij heeft dus heel veel (oude) kennis, wat ons ontzettend helpt”, aldus Tim. Verder doen de twee veel zelf, en worden ze af en toe geholpen door een groep vrijwilligers.

Dankbaar voor hulp

Elleanne: “Het is fijn om af en toe een grote groep mensen te hebben, om een grote klus aan te kunnen pakken. Zo deden we vorig jaar ook mee met de Natuurwerkdag. 15 vrijwilligers hielpen ons toen mee met het opruimen en vrijmaken van de tuin. Er is zoveel werk verzet die dag, echt ongelooflijk! Het mooiste aan zo’n dag vind ik het contact dat ontstaat. Aan het begin van de dag is het voorzichtig aftasten, aan het einde van de dag zie je een groep die echt een team is geworden. Samen trots op het werk dat is verzet.”

Help je mee?

Ook dit jaar kun je als vrijwilliger je handen uit de mouwen steken op Oosterhouw, tijdens de Natuurwerkdag op zaterdag 4 november. Dit jaar bestaan

de werkzaamheden uit het winterklaar maken van de tuin, het planten van hagen, het verwijderen van zaailingen en het snoeien van bomen en struiken. De gastheer en gastvrouw zorgen voor een lekkere lunch en een rondleiding door de tuin. Elleanne: “Het raakt me elke keer heel erg als mensen vrijwillig mee willen helpen op ons terrein. Dat ze zeggen ‘Ik ga meehelpen, want ik vind jullie project erg leuk’. Dat vind ik zo speciaal.”

NATUURWERKDAG

Op zaterdag 4 november organiseert Landschapsbeheer Groningen de Natuurwerkdag in onze provincie. Vrijdag 3 november staat in het teken van de Natuurwerkdag Junior. De Natuurwerkdag is het grootste vrijwilligersevenement in het groen! Op meer dan 500 locaties in heel Nederland zetten trotse vrijwilligers samen de schouders eronder voor een groene en gezonde leefomgeving. Vorig jaar deden in Groningen ruim 1000 vrijwilligers mee op 35 locaties door de hele provincie.

Heb je zelf een klus waarbij je wel wat vrijwilligers kunt gebruiken, of help je graag een handje mee op een mooie locatie? Bekijk de locaties en meld je aan op www.natuurwerkdag.nl

Nieuwe nachttuinen benadrukken het belang van donkerte

Toen onze landschapsontwerper Rianne de opdracht kreeg om een nachttuin te ontwerpen, hoefde ze niet lang na te denken. Rianne: “Wat een leuke opdracht! Ik moest meteen denken aan het gebruiken van al je zintuigen. Als je minder ziet, ga je automatisch beter ruiken, voelen, horen en zien.”

Donkerte van levensbelang

In de nacht komen veel dieren en planten tot leven. Donkerte is voor deze ‘nachtbrakers’ een levensvoorwaarde. Toch is het bestaan van deze bijzondere dieren en planten niet of nauwelijks bekend bij mensen. Daarmee is ook onbekend waarom juist het donker van de nacht voor deze soorten zo belangrijk is. Nachtsoorten hebben het in aantallen en variatie moeilijk door de oprukkende lichtvervuiling. Ze hebben veilige, donkere en voedzame plekken nodig om te leven. Om die reden startte het programma Donkerte van de Wadden*.

Nachtleven

Waarom die donkerte zo van belang is voor de natuur? Daarvoor halen we onze ecoloog Irene erbij. Irene: “Kunstlicht kan ervoor zorgen dat de natuur ontregelt. Vogels gaan bijvoorbeeld eerder eieren leggen. Nachtvliners worden door kunstlicht agetrokken, en daar komen vleermuizen weer op af. Daartegenover staat dat muizen het licht juist vermijden en minder actief worden. Hoe slaap je zelf als het nog licht is? Ons ritme verandert door licht. Ook dieren hebben daar last van.”

Ontwerpen

Eén van de deelnemers is ondernemer Drewes Wildeman. Hij vroeg Landschapsbeheer Groningen om het ontwerp voor een nachttuin op zijn camping in ‘t Zandt te maken. Een hele mooie plek in het donkere Wadengebiet. Rianne nam de opdracht dolgraag aan. “Bij het ontwerp van deze nachttuin ben ik gaan denken vanuit de verschillende zintuigen. In de nacht ervaar je alles anders dan overdag. Door de donkerte die je in ‘t Zandt kunt ervaren, worden je ogen en oren op scherp gezet. Maar ook je neus, tast en smaak worden uitgedaagd in de nachttuin. Verspreid over de camping zijn verschillende zones die elk in het teken staan van een eigen zintuig”, vertelt Rianne.

Ruiken

Je wordt verrast door de geur van daslook. Langs de bestaande windsingel staat een plukmengsel met inheemse geurende bloemen. Het mengsel wordt gezaaid, maar er wordt ook de *Fritillaria persica* ‘Dynamite’ (keizerskroon) gepoot. De keizerskroon met een dieppaarse kleur past mooi bij het thema nacht en heeft bovendien een supersterke geur. Verder wordt er kamperfoelie aangeplant aan de voet van de bestaande bomen in de singel. De kamperfoelie staat op het westen. De perfecte plek voor deze plant want met de avondzon ruikt deze klimplant verrukkelijk.

Voelen

Het zijdezachte plantje ezelsoor is, vooral voor kinderen, erg aaibaar. Maar pas op, de kaardebol is juist prikkelbaar. Voor wie niet bang aangelegd is: probeer het ABC-kruid eens en voel wat er gebeurt op je tong.

Proeven

De bestaande moes- en fruittuin breiden we uit met onder andere kersen, pruimen en een abrikoos. Ook zaaien we hier plukmengsels: één met eetbare bloemen en één met verschillende kruiden voor thee.

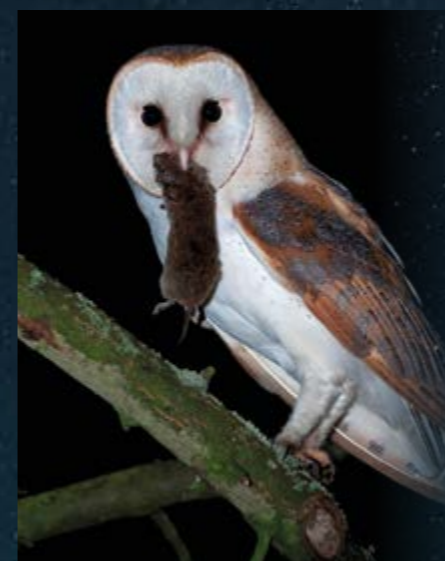
Horen

Hoor jij de stilte van Groningen? Als je vol aandacht loopt, kun je de Klaproos horen. Ook de ijzerhard en ratelpopulier kun je horen bewegen. Als je heel stil bent hoor je bewegende egels ritselen en de uilen roepen.

Zien

De route loop je door de palen te volgen die aan de bovenkant wit zijn geschilderd, met een klein laagje glow-in-the-dark-verf. Langs de rand van het bos vind je de teunisbloem. Deze bijzondere plant gaat ‘s avonds met zichtbare bewegingen open. Dat moet je zien!

In het bos staan witte stinzen en op het dode hout vind je shiitakes. Een groot deel van het schimmelleven vindt in de bodem plaats, maar de eetbare shiitake is een zichtbaar onderdeel van een enorm schimmelnetwerk. Door de geplaatste vleermuizenkast zie je een vleermuis overvliegen. ‘s Nachts zijn deze dieren bijzonder actief. Heb je de sterren al bewonderd? Loop anders nog even langs de telescoop om de heldere sterrenhemel boven ‘t Zandt te bewonderen.

Stukje bewustwording

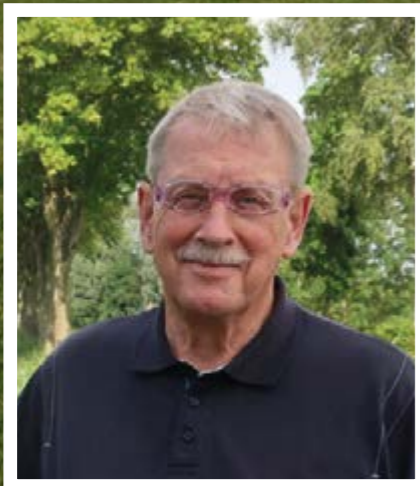
“De nachttuinen die we ontwerpen zorgen voor nachten die bruisen van het leven. Maar de nachttuinen zijn misschien nog wel meer bedoeld als stukje bewustwording over het belang van donkerte voor de natuur”, vertelt Rianne. Voor de provincie Groningen is de nachttuin in ‘t Zandt een primeur. Er volgen de komende tijd nog twee: één bij het activiteitscentrum Lauwersnest in Lauwersoog en één bij buurtschap Noordpolderzijl.

*DONKERTE VAN DE WADDEN

Het Programma Donkerte van de Wadden zet zich in voor een groter bewustzijn van het belang van het donker en nodigt mensen uit om de unieke donkerte van de Wadden te beleven. De nachttuinen in Groningen vallen onder dit programma. Een samenwerking tussen de Rijksuniversiteit Groningen, de noordelijke Natuur en Milieufederaties en Staatsbosbeheer. Het project wordt onder andere gefinancierd door het Waddenfonds, het Nationaal Programma Groningen en het Prins Bernard Cultuurfonds en loopt van 2020 tot juli 2024.

DOOR DE DONKERTE DIE JE IN ‘T ZANDT KUNT ERVAREN, WORDEN JE OGEN EN OREN OP SCHERP GEZET.

Mensen, verhalen en landschap komen samen in het Oldambt

Rondom de dorpen Ganzedijk, Hongerige Wolf, Drieborg, Nieuw Beerta, Beerta en Bad Nieuweschans wordt op dit moment de laatste hand gelegd aan tien nieuwe ommetjes. Ook de oude loswal van Ganzedijk wordt hierbij hersteld. Ton van den Boomgaard is een van de initiatiefnemers.

“Toen in 2019 het initiatief Toukomst werd gelanceerd, was dat voor ons een directe aanleiding om met elkaar het avontuur aan te gaan. Op zoek naar verbindende kansen voor de ontwikkeling van het gebied. Zowel voor de inwoners als voor toeristen”, vertelt Ton. “Na goede gesprekken met de verschillende dorpen, de gebiedsregisseur van de gemeente Oldambt en de Stichting Welzijn Oldambt zijn we van start gegaan. Vanuit de gedachte ‘met hoe meer partijen je samenwerkt, hoe meer kansen’. De samenwerking met de gemeente en de Stichting Welzijn Oldambt zijn hierin van groot belang.”

Initiatieven bundelen

Dat was het begin van de Stichting de 5 Oldambster dorpen. Samen willen ze initiatieven bundelen en opstarten om het toerisme te stimuleren en de geschiedenis van de verdronken dorpen te vertellen. Ton: “Dat betekent voor deze pilot dat we begaanbare wandel- en fietsroutes realiseren met informatieborden en bijpassend meubilair.”

De loswal

Door die samenwerking is ook de loswal erbij gekomen. Ton: “Het was een wens vanuit Ganzedijk om die terug te brengen. Door samen te werken kun je wensen en initiatieven combine-

ren.” Het gaat om een loswal uit 1862, waarschijnlijk aangelegd voor de molen (Udema’s molen) die daar vlakbij staat. Het water waaraan deze ligt, het Beerster Zijldiep, liep vroeger helemaal door naar het Oldambtmeer. “Hoe mooi zou het zijn als we ook die waterverbinding zouden kunnen herstellen? Ik zie de kano’s hier al liggen. Maar dat is echt iets voor de toekomst”, mijmert Ton.

De verhalen van de verdronken dorpen

“We willen toeristen en bewoners vertellen over de rijke geschiedenis van dit stukje Groningen. Over de graan-

Kaart van de verdronken dorpen. Bron: Groninger Archieven

’ We willen toeristen en bewoners vertellen over de rijke geschiedenis van dit stukje Groningen. Over de graanrepubliek, de revolutie, de oorlog en natuurlijk de verdronken dorpen.

republiek, de revolutie, de oorlog en natuurlijk de verdronken dorpen. Hele dorpen en kerken liggen hier onder de klei”, vertelt Ton. “Verschillende straatnamen verwijzen er nog naar. Je ziet ook nog duidelijk de hoogteverschillen in het landschap. Van sommige kerken of dorpen weten we precies

Udema's molen

waar ze liggen, met als bekendste Houwingaham. Van andere weten we het ongeveer. Het is toch bijzonder om te bedenken dat je ergens staat en misschien wel bovenop een oude kerk of dorp staat?”

Het afgraven van veengronden, slecht onderhoud van dijken en tenslotte de Cosmas- en Damianusvloed in 1509 zorgden ervoor dat hele huizen, boerderijen, kloosters en steenhuizen verdwenen in het water. Bewoners hebben later grote delen van het gebied weer teruggewonnen van de zee. Vruchtbare kleigrond kwam daarmee vrij. Onder de graanvelden van nu, diep onder de klei, liggen de verdronken dorpen.

“Die verhalen zijn lang niet bij iedereen bekend. Naast een verwijzing op de informatieborden bij de ommetjes, willen we daar nog veel meer mee doen. Verhalen in het landschap, misschien wel met augmented reality. Maar dat komt in een vervolgfase. Misschien moet daar wel een apart informatiecentrum voor komen. Daar zijn we over na aan het denken”, aldus Ton.

Drijfveer

Ton: “Wat mij drijft? De overtuiging dat door samen te werken we veel meer kunnen bereiken. We doen veel met het oog op toerisme, maar ondertussen zorgt dat ook voor een verbeterde infrastructuur voor de inwoners. Uiteindelijk zien we daardoor een verbetering van de welvaart en het welzijn in dit prachtige gebied.”

Ommetjes lopen

De ommetjes, korte wandelroutes voor en door dorpsbewoners, zijn nu bijna klaar. Alleen de bewegwijzering en de borden voor het startpunt moeten nog worden gemaakt. Ton: “Het mooiste stukje van de ommetjes loopt langs

het gemaal Hongerige Wolf. Daar komt zoveel samen: de dijken, het water, het bijzondere landschap en het begin van de oude Egyptische dijk. Tegen de lezer zou ik willen zeggen: kom vooral eens kijken!”

De Landschapswerkplaats

De Landschapswerkplaats voert plannen uit die het Groningse landschap nóg mooier en toegankelijker maken. De Landschapswerkplaats is een Toukomstproject van Nationaal Programma Groningen. Landschapsbeheer Groningen voert samen met de initiatiefnemers de eerste zeven pilotprojecten uit van de Landschapswerkplaats. Ommetjes 5 dorpen Oldambt is één van deze projecten.

Schotbalkhuisjes: kleine herinneringen aan de eeuwenlange strijd tegen en met het water

Foto: Klaas Poppens

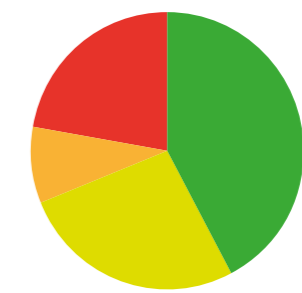

VAN STAGIAIR NAAR PROJECTMEDEWERKER

Maartje studeerde Built Environment aan de Hanzehogeschool Groningen in de richting ruimtelijke ontwikkeling. Het laatste jaar van haar opleiding liep ze stage bij Landschapsbeheer Groningen. Ze is inmiddels afgestudeerd en bij ons als projectmedewerker in dienst!

Onderhoudstoestand van de schotbalkhuisjes

■ Goed ■ Redelijk ■ Matig ■ Slecht

Dijkcoupures en schotbalkhuisjes herinneren ons aan de eeuwenlange strijd tegen het water. Het zijn kleine pareltjes die belangrijk zijn voor het karakter van Noordoost-Groningen. Om het verhaal van het landschap te kunnen blijven lezen is het belangrijk om deze elementen te behouden.

Wat zijn schotbalkhuisjes?

Om uit te kunnen leggen wat schotbalkhuisjes zijn, kijken we eerst naar dijkcoupures. Een dijkcoupure is een doorgang in een dijk. Bij de aanleg van nieuwe polders werd in de oude dijk een gat gegraven voor de nieuwe ontsluitingsweg. Een coupure bestaat uit een verticale gemetselde of betonnen dijkwand aan weerszijden van de weg met daarin uitsparingen waarin balken konden worden geschoven. Bij de dreiging van hoog water werd de coupure afgesloten, zodat de dijk haar waterkerende functie weer kon vervullen. In de coupure werd dan een dubbele rij schotbalken geplaatst. De tussenruim-

te werd opgevuld met zand of mest. De schotbalken werden bewaard in een schotbalkhuisje: een gebouwtje van hout of beton dat op de kruin van de dijk naast de coupure werd geplaatst.

Inventarisatie & herstelplan

Maartje inventariseerde voor haar afstudeeronderzoek alle 45 schotbalkhuisjes in Groningen. Maartje: "Via de veldwerkapp FieldMaps kan ik in één oogopslag zien welke huisjes een goede, redelijke, matige of slechte onderhoudstoestand hebben. Op basis hiervan maakte ik een plan voor herstel."

"Uit mijn onderzoek bleek dat 14 van de 45 schotbalkhuisjes in kritieke toestand verkeren", aldus Maartje. Voor de meest kansrijke elementen die in aanmerking komen voor herstel gaf ze een advies voor herstel mee. Vaak is specifiek herstel nodig. Elk schotbalkhuisje is uniek op het gebied van materiaal of afmeting. "Je kunt denken aan volledig herstel of gedeeltelijk herstel.

Soms kun je een huisje beter helemaal afbreken en een nieuwe plaatsen. Een andere keer is het vervangen van daklatten al genoeg. En soms is het advies om te verven, nieuw hang- en sluitwerk te plaatsen of om balken toe te voegen in het huisje."

Context van het landschap

Waar in Groningen het schotbalkhuisje staat speelt ook een grote rol. "Zo zien we in het Oldambt voornamelijk houten schotbalkhuisjes, terwijl ze in het Hogeland juist van beton zijn. Het zou niet logisch zijn om in het Oldambt een

betonnen huisje te plaatsen. Daar houden we bij het hersteladvies rekening mee." zo vertelt Maartje.

Symbool van het Nederlandse waterbeheer

De schotbalkhuisjes hebben een historische en culturele waarde. Ze zijn een symbool van het Nederlandse waterbeheer en de eeuwenlange strijd tegen overstromingen. Door ze op te knappen en te behouden bewaren we het cultureel erfgoed. Zo kunnen we ook in de toekomst de geschiedenis en tradities van het gebied beter begrijpen en ervaren.

Wordt vervolgd...

Na deze inventarisatie en het hersteladvies is het natuurlijk tijd voor uitvoering. En hoe borgen we dat? We kijken op dit moment naar een vervolgpriject voor deze herstelwerkzaamheden. Wordt vervolgd...

Overzichtskaart schotbalkhuisjes in Groningen

ESsentie Westerwolde: anders boeren door te kijken naar de historie

Terug naar de essentie, het prachtige eeuwenoude esdorpenlandschap in Westerwolde herstellen. Dat is wat we willen met het project ESsentie Westerwolde. De resultaten van de pilot op de Westersch laten winst zien voor landschap en biodiversiteit. In dit project geven we hier voor een groter gebied een vervolg aan. Op naar een duurzame natuurinclusieve inrichting en gebruik van het eeuwenoude esdorpenlandschap in Westerwolde.

Wat is een es?

Langs de beken Ruiten Aa, Mussel Aa, Page Diep en Westerwoldse Aa liggen 91 essen: dit zijn hoger gelegen bouwlanden met karakteristieke esrandbeplantingen, steilranden en veelal kleinschalige mozaïekvormige kavelindeling. Deze historische essen, ook wel akkercomplexen genoemd, zijn ontstaan in de loop van de vroege middeleeuwen.

Waarom Westerwolde?

Dit Westerwoldse esdorpenlandschap heeft, zeker in vergelijking met bijvoorbeeld het Drentse en Twentse esdorpenlandschap, nog veel -in potentie- intacte essen. In Westerwolde zijn bovendien veel essen onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Dit maakt het makkelijker om aanpassingen te doen en regels rondom het gebruik van biologische landbouwmethoden op te stellen.

Waarom willen we dat herstellen?

Een es bestond voorheen soms uit wel honderden kleine akkers. Door de ruilverkaveling en schaalvergroting zijn dat nu vaak nog maar enkele percelen. Hierdoor verlies je niet alleen het karakteristieke, eeuwenoude landschap, maar door afname van het aantal gewassen loopt ook het aantal insecten en vogels terug.

“We willen de herkenbaarheid van de essen versterken en goed blijven beheren. Dat betekent dat we de historische, kleinschalige percelen (deels) terugbrengen. Daarbij kijken

we naar de mogelijkheden binnen de natuurinclusieve landbouw”, zo vertelt projectleider Bart.

Van inventarisatie...

In de zomer van 2023 is het hele gebied geïnventariseerd door projectmedewerker Maartje. “Het doel van het project is om de herkenbaarheid van de essen en daarmee de leesbaarheid van het esdorpenlandschap van Westerwolde te versterken. Het esdorpenlandschap van Westerwolde behoort namelijk tot één van de best bewaarde landschappen van Nederland. Deze hoge kwaliteit willen we versterken door deze allereerst goed in beeld te brengen.” vertelt Maartje. “Tijdens de inventarisatie keek ik naar de aanwezigheid van de kenmerken van een es. Hierbij kun je denken aan de steil-

rand van de es, hoe de esrandbeplanting van de es in elkaar zit, maar ook bijvoorbeeld het kavelpatroon van de es. Daarna analyseer ik alles wat ik heb verzameld aan de hand van historisch kaartmateriaal.”

...naar herstelplan

Na deze analyse komt Maartje met aanbevelingen en gaat ze in overleg met terreinbeheerders en particuliere eigenaren. “Uiteindelijk kies ik samen met de werkgroep vijf kansrijke locaties uit die we verder gaan uitwerken om daar optimale resultaten te behalen. Hier zullen dus vijf herstelplannen

uit voortkomen met als doel om de inrichting en/of het beheer in overeenstemming te brengen met het gewenste beeld. Deze plannen bestaan bijvoorbeeld uit:

- *Esrandbeplanting aanplanten*
- *Het historische kavelpatroon terugbrengen*
- *Oude beheerpaden opnieuw aanleggen*
- *Cultuurhistorisch bouwplan opstellen: het verschil in gewassen terugbrengen*

Landschapsconvenant

Het project Essentie Westerwolde komt voort uit de werkgroep Landschapsconvenant Westerwolde. Het Landschapsconvenant is een samenwerking tussen terreinbeheerders, waterschappen, gemeenten, agrarische collectieven, provincie en Landschapsbeheer Groningen en brengt ideeën, kennis en kunde in het gebied bij elkaar.

MEEWERKEND VOORMAN
PETER AAN HET WOORD:

**‘We doen het
echt samen’**

Peter Croisiau begon als veldmedewerker en machinist en ging na enige tijd aan de slag als meewerkend voorman in opleiding. Na een opleidingstraject van een klein jaar, waarin hij veel leerde en van alles wat mocht proeven, is hij sinds 1 mei meewerkend voorman.

“Ik doe dit werk, omdat ik het heel leuk vind om met mensen te werken. Met bijvoorbeeld grondeigenaren, maar vooral met de jongens in het veld. Landschapsbeheer Groningen biedt mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt werken leerervaringsplaatsen. Ik heb heel bewust gekozen om te werken met deze jongens. Ik vind het heel fijn om ze te helpen bij de regelingen rond het werk.”

We doen het samen

“Die jongens zijn buiten die organisatorische dingen gewoon een kei in hun werk. En ze hebben zoveel passie voor het werk. Ze denken heel graag mee. Zo kunnen ze veel waarde toevoegen. Zij zijn de motor. Zonder hen rol ik niet. Zonder die jongens daarbuiten ben ik onthand. We doen het echt samen.”

Variatie maakt het leuk

“Wat ik het leukst vind qua werkzaamheden? Ik vind juist de variatie erg leuk. De ene keer snoeien, dan weer bomen planten, rasters maken of takken rillen.”

“Maar ook de variatie in locatie maakt het erg aantrekkelijk. We zijn vorig jaar veel bezig geweest met het herstellen van houtsingels in het Westerkwartier. Inhoudelijk veel dezelfde werkzaamheden, maar doordat je omgeving verandert blijft

het leuk. Marum is Opende niet. En Opende is Sebaldeburen niet. Je hebt daar heel andere soorten bomen in de singels staan. Werk moet ook gewoon leuk zijn. Daar probeer ik wel op te letten. Laatst rondden we een klus veel eerder af dan gepland. Heb ik die jongens meegenomen voor een lunch op een terras in de buurt. Even samen het gas eraf.”

Het mooie Hogeland

“Het mooiste plekje om te werken? Dat is toch wel op de kleigrond in het Hogeland. Bij Noordpolderzijl is het bijvoorbeeld zo mooi. Je hebt er veel natuur, het is open, maar er zit veel historie. Met veel oude dorpjes in de buurt zoals Rottum en Den Aniel.”

‘Word eens wakker’

“Ik kan ook heel erg dromen over wat er allemaal kan. Binnen een project, binnen de organisatie of binnen het landschap. Het grapje binnen het team is dan altijd ‘word jij maar even wakker’ haha.”

Verder groeien

“Ik wil nog graag een cursus doen om mijn plantenkennis naar een nog hoger niveau te tillen. Als ik soms merk wat voor kennis er bij collega’s aanwezig is, dan heb ik daar diep respect voor. Uiteindelijk zou ik nog graag eens doorgroeien naar werkvoorbereider. Dat lijkt me ook heel mooi werk.”

BOTANISCH SCHETSBOEK

Euonymus europaeus

De wilde kardinaalsmuts (*Euonymus europaeus*) is in de herfst een echte blikvanger. Veel mensen denken dat de struik vol roze bloemetjes zit, maar als je goed kijkt zijn het prachtig gevormde doosvruchtjes met vier of vijf dikke oranje vlezige zaden. Als ze rijp zijn knappen de vruchten en bengelen de zaden aan dunne steeltjes onder het opengesprongen vruchtdoosje, dat de vorm van een bloemetje heeft gekregen. De naam ontleent de struik aan de felle kleuren en de vorm van de hoofddeksels die de rooms-katholieke kardinalen soms dragen. Door het eten van de vruchtjes zorgen de vogels voor de verspreiding van de struik.

Als je er veel wilt zien, in de singel rond de borg Verhildersum staan er vaak heel veel. Wel kijken met de ogen en de plant niet aanraken, want alle delen zijn giftig!

Copyright Georgine M. Somer 2023

Kies voor inheemse beplanting

Je hoort het steeds vaker: kies inheems als het gaat om bomen, struiken, planten, kruiden en (stinzen)bollen. Inheemse planten komen al eeuwenlang in jouw regio voor en passen dus goed in de omgeving. Hoe beter planten en struiken bij hun omgeving passen, hoe sterker en gezonder ze zullen zijn.

Rode klaver

Bovendien zijn inheemse soorten minder vatbaar voor ziekten en plagen en hebben ze minder onderhoud nodig.

Zoete kers

Gelderse roos

Keuzehulp inheemse beplanting

Maar hoe weet je nou wat de juiste inheemse soorten zijn in Groningen? En welke kies je dan? Deze vragen kregen wij vaak. Dus besloten we om een keuzehulp te maken.

Dit is een tool met daarin de inheemse bomen, struiken, klimplanten, kruiden en (stinzen)bollen van Groningen. Aan de hand van je bodemtype, de gewenste hoogte, de gewenste kleur en de gewenste bloeiperiode zie jij in één oogopslag welke inheemse beplanting je het beste kunt planten, poten of zaaien.

Ga naar de keuzehulp inheemse beplanting Groningen

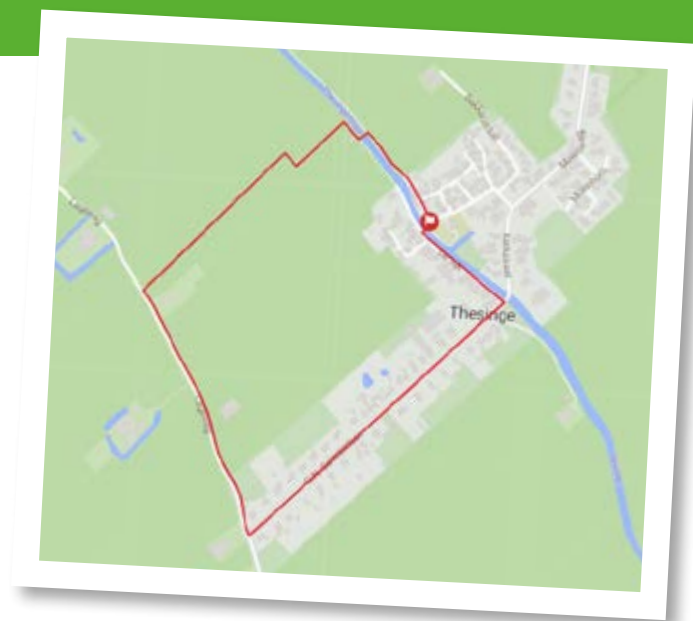
De keuzehulp is niet uitputtend. Er is een selectie gemaakt uit een groter aantal inheemse soorten.

Ommetje Thesinge - Kleintje Klunder (2,2 km)

Een historisch dorp, water en kruidenrijk grasland. Deze korte wandeling rondom het dorp Thesinge is verrassend veelzijdig.

Het ommetje start in het dorp Thesinge. Thesinge is ontstaan als een veenontginningsdorp in het Centrale Woldgebied. De eerste bewoners vestigden zich in de elfde of twaalfde eeuw rond het benedictijnerklooster Germania. De kloosterkerk, oorspronkelijk een grote kruiskerk, stamt uit de dertiende eeuw. In 1786 werd de kerk, die ernstig in verval was geraakt, op het koor na gesloopt en aangepast. Zo ontstond de huidige vorm.

Biodiversiteit staat voorop

Vanuit het dorp loop je het Klunder in. Zo heet het poldergebied vlak buiten Thesinge. Kleintje Klunder voert je langs boerenland dat is omgetoverd tot een stuk land waar biodiversiteit voorop staat. Onder de projectnaam Zwarte Klei tovert het dorp hier 25.000m² klei om tot een groene oase. Met dit project wil het dorp Thesinge

inspireren en hopen ze dat er steeds meer aandacht komt voor meer biodiversiteit.

Meer informatie

Het is ook mogelijk om een langere wandeling te maken, namelijk Rondje Klunder (4 km). Je gaat voor deze route rechtdoor langs het Thesingermaar.

Bewegwijzering

De route is bewegwijzerd met rood-gele bordjes met hierop het Ommetjeslogo.

Startpunt

Haven van Thesinge, Kapelstraat 1

Meer informatie

Je vindt de route op:
www.routesingroningen.nl/wandelroutes/ommetje-thesinge

Scan de QR-code om direct de route te zien:

